

ПРИГ
2021-34

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК
ИЛИМДЕР АКАДЕМИЯСЫ

А.А.АЛТМЫШБАЕВ АТЫНДАГЫ ФИЛОСОФИЯ, УКУК ЖАНА СО-
ЦИАЛДЫК-САЯСИЙ ИЗИЛДӨӨ ИНСТИТУТУ

Ж.БАЛАСАГЫН АТЫНДАГЫ
КЫРГЫЗ УЛУТТУК УНИВЕРСИТЕТИ

ДИССЕРТАЦИЯЛЫК КЕНЕШ Д 23.20.611

Кол жазма укугунда

УДК:323.281(575.2)(043.3)

Мамасадыков Рустам Алайбекович

БҮГҮНКҮ КҮНДӨГҮ ТЕРРОРИЗМ СОЦИАЛДЫК-
САЯСИЙ ФЕНОМЕН КАТАРЫ

23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар

Саясат таануу илимдеринин кандидаты окумуштуулук
даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациянын
АВТОРЕФЕРАТЫ

Бишкек – 2021

Диссертациялык иш Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын саясат таануучулук изилдөөлөр жана экспертизалар борборунда аткарылды

Илимий жетекчиси: Тогусаков Осмон Асанкулович, Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын корреспондент-мүчөсү, философия илимдеринин доктору, профессор, КР УИАнын вице-президенти

Расмий оппоненттери: Сайтбеков Айдар Муталикович, саясат таануу илимдеринин доктору, доцент, Казахстан Республикасынын ИИМ Академиясынын башчысы (Алматы шаары)

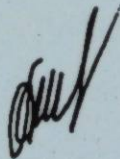
Сатылканова Анара Рысбековна
саясат таануу илимдеринин кандидаты

Жетектоочу мекеме: КР ИИМ Академиясы коом жана саясат таануу кафедрасы

Диссертациялык иш 2021-жылдын 18 февралында саат 14.00дө Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын А.А.Алтымышбаев атындагы философия, укук жана социалдык-саясий изилдөө институтуна, Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетине караштуу саясат таануу жана социология илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын коргоо үчүн түзүлгөн Д 23.20.611 диссертациялык кеңештин жыйынында корголот. Дареги: 720071, Бишкек ш., Чүй проспектиси 265-а.

Диссертация менен Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын борбордук илимий китепканасынан (720071, Бишкек ш., Чүй проспектиси 265-а), Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин китепканасынан жана Диссертациялык кеңештин сайтынан www.naskr.kg таанышууга болот.

Диссертациялык кеңештин
окумуштуу катчысы,
саясат таануу илимдеринин
кандидаты

Ч.Ш.Абдыраманова

ИШТИН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Диссертациянын темасынын актуалдуулугу. Терроризм адамзат тарыхынын цивилизациялык бөлүгүн дайыма коштоп жүрүүсүнө карабастан, өтө татаал жол менен чечиле турган жана алдын ала болгоого мүмкүн болбогон феномендердин катарына кирет, анткени дал ушул бүгүнкү күндөгү жогорку деңгээлде өнүккөн техникалык каражаттар бир жагынан адамдардын жашоосун дээрлик жеңилдетсе экинчи жагынан- бүтүндөй мамлекеттердин жана элдердин өтө талуу жерине айланды. Кыргызстан технологиялык державага кирбейт, бирок көптөгөн техникалык курулуштар, түзүлүштөр жана каражаттар менен камсыздалышы биздин өлкөдө болуп көрбөгөндөй жогорку деңгээлге жетти мына ушунун өзү айрым партиялардын, уюмдардын жана топтордун террористтик ишмердүүлүктөрү же террористтик актлар мамлекеттеги туруктуулукту начарлатып абалды курчутуп жиберishi мүмкүн. Маселен, республикадагы энергетикалык комплекс, электростанциялары, уулуу калдыктар сакталган жерлер башкача айтканда радиоактивдүү калдыктарды жок кылууга же сактоо үчүн курулган курулуштар эң коркунучтуу болуп саналат. Тагыраак айтканда электростанцияларды, суу сактагычтарды иштен чыгарууга же болбосо «радиокалдыктарды» ачып жиберүүгө жөндөмдүү айрым террористтик актлар жогоруда айтылгандардан сырткары регионалдык масштабдагы экологиялык кризиске алып келиши мүмкүн. Ал эми, террористтик актлар өз кезегинде дайыма адамдардын өмүрүнүн кыйылышына, элге моралдык- психологиялык катуу басым жасоонун натыйжасында коомчулукту терең депрессиялык психоз абалга, материалдык жоготууларга, руханий баалуулуктардын кризиске алып келээрин, мамлекеттер аралык касташууну жана согушууну козутууга жөндөмдүү экендигин, бир нече муундар өтсө да кесепети оңойлук менен жоюлбаган ар кандай социалдык жана этникалык топтордун ортосунда ишенбөөчүлүктү, касташууну пайда кылаары айтпаса да түшүнүктүү.

Башынан эле терроризм эл аралык, социалдык- саясий жашоонун өзгөчө феномени катары өзүнүн басып өткөн тарыхый жолу бар жана ошол тарыхый процессте анын калыптанышына ыңгайлуу шарт түзгөн ага гана тиешелүү өбөлгөлөр бар экендигин унтпоо зарыл. Кыргызстандын шартында мындай өбөлгө болуп татаал этникалык мамилелер саналат.

Бүгүнкү күнү Кыргызстанда терроризм маселесине көбүрөөк көңүл бурулууда, тагыраак айтканда бул көйгөйгө мамлекет анын атайын кызматтары, коомчулук, аны ар тараптуу изилдеген илимий чөйрө тарабынан ага өзгөчө мамиле жасалып жыйынтыгында илимий монографиялар, изилдөөлөр, көптөгөн атайын журналдар жарык көрүүдө. Терроризм менен күрөшүүдө же анын коркунучтарын майтарууда мамлекет административдик жана репрессивдик ресурстарына гана таянбастан илимий негиздеги эң жакшы аргу-

менттештирилген жыйынтыктарды, теорияларды колдонуу менен өзүнүн стратегиясын иштеп чыгуусу зарыл.

Ар бир мамлекеттеги терроризмдин деңгээлинин, формаларынын пайда болушу ошол өлкөнүн спецификалык өзгөчөлүгү менен байланыштуу болот, экинчиден алар коомдук моралдын, этиканын ошол эле учурда терроризмдин эң оболу аны болтурбоо жана алдын алуу маселелерин чечүүгө багытталган мамлекеттин жана коомдун иш аракеттеринин эффективдүүлүгүнүн көрсөткүчү болуп саналаат.

Маалыматташтырылган коом жана технологиялык өнүгүүгө негизделген жогоруда айтылган коркунучтардын алкагындагы террористтик акттар коомду жана мамлекетти оор абалда кармоонун эффективдүү каражаты, куралы болуп саналат. Саясаттагы мындай инструменттин ролу айрыкча мамлекеттер жана элдердин ортосундагы каршылашууну жаңы, сапаттуу деп аталган – цивилизациялык карама-каршылык деңгээлине алып чыккан ааламдашуу процессинде өтө жогорулайт. Натыйжада акыркы он жылдыкта терроризм маселеси глобалдуу мүнөзгө ээ болуп, туруктуу өнүгүү тенденциясына бет алды.

Жогоруда айтылгандар биз тандап алган изилдөөнүн темасынын актуалдуулугун шарттап турат.

Терроризм маселесин изилдөө чет элдик изилдөөчүлөр С.М.Абрамзондун (1990), В.Н.Арестовдун (1987), З.С.Аруховдун (1999), Б.А.Райзбергдин (2012), Ю.Ф.Борунковдун (1971), А.А.Вороновдун (2000), И.П.Добаевдын (2000, 2001, 2002, 2010), А.Е.Кругловдун (2007), Б.А.Лобовиктин (1986) ж.б. изилдөөлөрүндө чагылдырылган.

Биздин изилдөөбүз үчүн терроризм маселеси менен алектенишкен ата-мекендик авторлордун эмгектери чон кызыгууну туудурат, алардын катарына А.А.Абдыкуловду (2013), Б.Аманалиевди (1963, 1970), О.А.Молдалиевди (2001, 2004, 2008), Дж.О.Омукаеваны (2000), М.Абдылдаевды (1991) ж.б. кошууга болот.

Диссертациянын темасынын приоритеттүү илимий багыттар, ири илимий программалар (долбоорлор), билим берүү жана илимий мекемелер тарабынан жүргүзүлүүчү негизги илимий-изилдөө иштери менен байланышы. Диссертациялык иштин темасы Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын тармактык илимий программасына, КР УИАнын А.А.Алтымышбаев атындагы философия, укук жана социалдык-саясий изилдөө институтунун тематикалык планына кирет.

Изилдөөнүн максаты жана милдеттери. Изилдөөнүн максаты Кыргызстандагы террордук коркунучтардын өзгөчөлүгүнө илимий-саясий анализ жүргүзүү ошондой эле биздин республикада террористтик коркунучтардын өсүшүнө көбүрөөк түрткү берген негизги шарттарды аныктоо.

Алдыга коюлган максатка жетиш үчүн төмөндөгүдөй милдеттерди

аткаруу зарыл:

- терроризмдин маңызын аныктоо;

- азыркы мезгилдеги терроризмдин пайда болуусунун шарттарын жана себептерин тактоо;

- бүгүнкү күндөгү терроризмдин пайда болуусу жана андан ары өнүгүшү үчүн объективдүү шарт катары каралган саясаттагы универсалдуу мыйзамдардын, принциптердин мүнөзүн анализге алуу;

- Кыргызстанда терроризмдин коркунучтапынын пайда болуусунун жана өнүгүүсүнүн негизги шарттарынын бири болгон сырткы факторлордун таасирин анализдөө;

- Кыргызстандагы этникалык чыр-чатактар республикада терроризмдин коркунучунун өнүгүүсү үчүн эң жагымдуу шарт болуп саналат деген көз карашты негиздөө жана анализге алуу.

Диссертациялык изилдөөнүн теориялык жана методологиялык негиздерин терроризм маселелери, ошондой эле этностор жана мамлекеттер аралык мамилелер боюнча ата-мекендик, чет элдик окумуштуулардын саясаттаануучулук, социологиялык, философиялык, маданияттаануучулук ой-пикирлери, идеялары жана илимий эмгектери түзөт. Диссертацияда советтик жана постсоветтик мезгилдеги окумуштуулардын эмгектери пайдаланылды. Изилдөө процессинде илимий таанып билүүнүн системдүүлүк, логикалык-формалдуулук жана тарыхый ыкмалары колдонулду.

Изилдөөдө терроризмди ошондой эле Кыргызстанда жана бүткүл дүйнөдө террористтик коркунучтардын күндөн – күнгө өсүү тенденциясын анализдөөдө цивилизациялык, социомаданий жана культурологиялык ой-пикирлер жигердүү пайдаланылды.

Иштин илимий жаңылыгы. Бүгүнкү күнгө карата жогоруда биз белгилегендей дүйнөдө терроризм маселесине арналган эмгектер эбегейсиз көп санда. Кыргызстанда, тагыраак айтканда биздин өлкөдөгү терроризм көйгөйү боюнча бүгүнкү күнү окумуштуулар тарабынан көптөгөн эмгектер жазылган аларда мекенибиздеги террористтик коркунучтун өзгөчөлүктөрү, ошондой эле бул терс көрүнүштү пайда кылуучу себептердин бүтүндөй комплекси иш жүзүндө толугу менен ачылып берилген. Андан сырткары террористтик партиялар, уюмдар, топтор, терроризм менен күрөшүү жана алдын алуу негизги милдети болгон мамлекеттик кызматтар, ошондой эле компетенттүү органдар көптөгөн методикалык материалдар, инструкциялар ж.б. керектүү каражаттар менен камсыздандырылган. Атайын түзүлгөн адистештирилген кызматтар, органдар дал ошодой чет элдик органдар менен тыгыз кызматташып алар менен өз тажырыйбаларынан бөлүшүп жана алардан көп нерселерди үйрөнүп кабыл алышууда. Мына ушундай абалда диссертациялык иштерге коюлган негизги талаптардын бири болгон илимий жаңылыктын элементте-

рин камтыган изилдөөнү жүргүзүү дээрлик кыйынга турду. Ушул себептен бул изилдөөдө бүгүнкү Кыргызстанда диний терроризм жана экстремизм коркунучунун пайда болуусунун, ошондой эле учурда андан ары өрчүп кетүүсүнүн негизги шарттарынын бири болгон сырткы факторлордун таасири өтө тыкыр иликтенди, ошо менен бирге эле Кыргызстандагы этностор ортосундагы оор, татаал мамилелер өлкөдө терроризм коркунучунун өнүгүүсү үчүн эң жагымдуу кырдаал экендиги негизделди. Мындан сырткары диссертацияда бүгүнкү күндөгү терроризмдин пайда болуусу жана андан ары өнүгүүсүнүн объективдүү шарты катары каралган саясаттагы универсалдуу мыйзамдардын, принциптердин мүнөзүн анализге алуу жүзөгө ашырылды.

Белгилүү бир даражада диссертациянын корутундусуна киргизилген жыйынтыктар, коргоого сунушталган жоболор илимий жаңылык болуп саналат.

Диссертациянын коргоого коюлуучу негизги жоболору.

1. Тигил же бул адамдарды террорчулар же эркиндик үчүн күрөшүүчүлөр деп айтуу кайсы конкреттүү өлкөдө кандай критерийлерди колдонуу менен алар жөнүндө ошондой жыйынтык чыгарылууда, кайсы региондо же дегеле дүйнөнүн кайсыл жеринде кандай кыска мөөнөттүүбү же узакка созулган кызыкчылыктарды аркалашат, акырында ошол зордук – зомбулук иш аракеттер жүргүзүлүп жаткан жерде геосаясий кырдаал кандай түзүлгөн жана күчтөрдүн жалпы балансы кандай мына ошондон көз каранды. Дал ушул жогоруда айтылгандардын айынан ар бир мамлекет ар кандай гана эмес, айрым учурда бири- бирине карама- каршы келген максаттарды аркалоонун негизинде бирдей эле адамдардын иш- аракеттерин ар башкача түшүнүп, кабыл алып түрдүү жыйынтыктарды чыгаруулары мүмкүн.

2. Терроризмдин дүйнөнүн булуң- бурчуна өтө тездик менен таралып жаткан тенденциясына карабастан, ал бардык өлкөлөргө бирдей тиешелүү кубулуш болуп саналбайт. Ал тургай терроризм орун алган мамлекеттерде анын коркунучтуулугу, интенсивдүүлүгү, масштабы ж.б., ар кандай мүнөзгө ээ, ошол себептен ар бир конкреттүү өлкөдө терроризм менен болгон күрөштө тигил бул тактиканы же стратегияны колдонуу көпчүлүк учурда ошол мамлекеттин, коомдун географиялык, социомаданий, экономикалык жана саясий мүнөздөмөлөрү аркылуу аныкталат. Ушул өзгөчөлүктөрдү билбестик же түүнбөстүк терроризмге каршы күрөшүүнү алда канча оорлотот.

3. Терроризм көбүнчө ар кандай цивилизациялардын, маданияттардын жана тарыхый өнүгүү доорлорунун ортосундагы чек арада пайда болот, анткени дал ошол чектерде чыр- чатактар үчүн ыңгайлуу шарттар бар. Мына ушунун өзү ар кандай маданиятка, цивилизацияга тиешелүү коңшулаш жашаган элдердин дүйнөгө болгон көз карашындагы, дүйнө таанымындагы, баалуулуктар системасындагы, моралдык- этикалык нормаларындагы, мен-

талитетиндеги эң чоң айырмачылыктар болуп саналат. Борбордук- азия региону дал ошол ар кандай цивилизациялардын ортосундагы чек арада түндүк менен түштүктүн, христиан жана мусулман дүйнөсүнүн, Чыгыш мусулманчылыгы менен Кытай цивилизациясынын тогошкон жеринде жайгашкан, бул өз кезегинде мамлекеттердин араздашуусуна жана терроризмдин пайда болушуна кошумча шарттарды түзөт дегенди билдирет.

4. Кыргызстандагы терроризмдин пайда болуусуна салыштырмалуу жагымдуу өбөлгө түзгөн ички себептердин маанилүүлүгүнө карабастан, тигил же бул террористтик агымдар менен байланышкан сырткы күчтөрдүн Кыргызстандагы саясий кырдаалга тийгизген таасири ушунчалык жогору, башкача айтканда өлкөдөгү террористтик коркунучту аныктаган бардык факторлордун суммасына барабар. Диний радикализм эч убакта кыргыздардын диний аң- сезимине тийиштүү элемент болгон эмес.

5. Советтер союзу ыдырагандан кийинки Борбордук Азияда пайда болгон жаш мамлекеттерди алардын ичинде Кыргызстанды өз кучагына алган жаңы геосаясий кырдаал бир катар өлкөлөрдүн саясий жана экономикалык жактан активдешүүсүнө түрткү берди. Бир нече мамлекеттер үчүн эң зарыл болгон өздөрүнүн жашоосун жетишээрлик деңгээлде жаратылыш ресурстары менен камсыз кылуу, эң маанилүү стратегиялык территорияларын көзөмөлдөө ж.б., байланышкан геосаясий көйгөйлөрдү эффективдүү чечүүгө болгон максаттуу иш аракеттер Борбордук Азиядагы өнүгүүнүн жалпы стратегиясы аныкталбагандыгынан ислам дини жана экстремисттик топтордун ишмердүүлүктөрү үчүн эң оонун жагымдуу өбөлгө түзүштү, ошол эле учурда түзүлгөн саясий кырдаалга жараша бири- бири менен каршылашып жаткан тараптар өз кызыкчылыктарын ишке ашыруу максатында ошол экстремисттик топторду колдонуп жаткандыгы ачык- айкын болуп калды, бирок Борбордук Азиядагы лидерчиликке болгон атаандашуудан келип чыккан карама- каршылыктарды жогоруда айтылган экстремисттик топтор өздөрүнүн саясий максаттарын ишке ашырууга пайдаланып кетүүгө жөндөмдүү экендиги айтпасада түшүнүүктүү.

6. Биздин республикадагы диний мүнөздөгү террористтик коркунучтар күндөн- күнгө жогорулап бара жатат себеби, Кыргызстанда террористтик деп таанылган уюмдар өлкөдөгү абалдын тең салмактуулугун бузуу үчүн кыргыздар менен өзбектердин ортосундагы оор мамилени колдонушу мүмкүн, анткени ыргыздарга караганда тарыхый жана маданий- менталдык өзгөчөлүктөрдүн, диний маселелердеги консервативдүүлүктүн негизинде өзбек улутунун өкүлдөрү радикалдуу идеологиянын таасирине көбүрөөк көз каранды.

7. Кыргызстандагы туруктуу мүнөзгө ээ жана көп мезгилдерден бери келе жаткан этностор аралык чыр- чатактар, бүгүнкү күндөгү кыргыз коомчулугунун саясий туруктуулугу жана граждандык түзүлүш үчүн эң негиз-

ги коркунучтардын бири болуп саналат. Андан сырткары бул чыр- чатактар биздин республикадагы терроризм коркунучуна түз жана кыйыр түрдө байланышы бар. Тагыраак айтканда кыйыр түрдөгү байланыштын маңызы Кыргызстандагы этностор аралык келишпестиктин пайда болуусу үчүн жагымдуу шарт түзгөндүгүндө, эгерде ошондой коркунучтар болуп кетсе алар өз кезегинде террористтик актлардын жанданышына түрткү боло алышат.

Изилдөөнүн теориялык мааниси терроризм феномени; бүгүнкү күндөгү терроризмдин пайда болушу жана жашоосу үчүн объективдүү шарт болуп эсептелген саясаттагы универсалдуу мыйзамдардын жана принциптердин карым- катнаш байланышынын мүнөзү; Кыргызстандагы терроризм коркунучунун пайда болушу жана кеңейишинин негизги өбөлгөлөрүнүн бири болгон сырткы факторлордун өз ара алакасы; республикадагы терроризм коркунучунун өсүп бара жатышы менен бирге каралган биздин өлкөдөгү этникалык чыр- чатактар жөнүндөгү социалдык- саясий билимдердин кеңейиши жана тереңдешинде камтылган.

Социалдык- саясий концепцияда жалпыланган изилдөөдөн алынган жыйынтыктар терроризм коркунучунун мындан ары өнүгүү мүмкүнчүлүктөрү менен байланышкан Кыргызстандагы бүгүнкү кырдаалды анализге алууда каралышы мүмкүн.

Изилдөөнүн практикалык мааниси. Теориялык- методологиялык принциптер, коргоого сунушталган жоболор, жыйынтыктар, ошондой эле изилдөөнүн материалдары саясат таануу, социалдык философия, юриспруденция, маданият таануу жана башка гуманитардык илимдер боюнча атайын курстарды иштеп чыгууда колдонууга болот. Ошондой эле аларды террористтик коркунучтар, терроризм жана аларга каршы күрөш жүргүзүү маселелеринде пайдаланууга болот.

Иштин айрым жоболору жана жыйынтыктары социалдык иш аракеттер үчүн эң маанилүү жана алар укук коргоо органдарынын, эксперттердин террористтик ишмердүүлүктү болтурбоо, калкты коргоо жана терроризмди алдын алуу боюнча ишаракеттерде колдонулушу мүмкүн.

Изилдөөнүн натыйжаларынын апробацияланышы. Изилдөө темасы боюнча диссертант тарабынын 8 макала жарыяланган.

Диссертациянын негизги жоболору боюнча республикалык, эл аралык деңгээлде өткөрүлгөн конференцияларда, семинарларда, жолугушууларда, саммиттерде, тегерек столдордо, кеңешмелерде докладдар жасалды: министрликтердин, ведомстволордун жетекчилери жана эл аралык эксперттер үчүн Республикалык конференцияда «Механизмы регулирования борьбы с терроризмом и преступлениями в киберпространстве: проблемы и тенденции» (Бишкек, 2012-ж) деген аталышта доклад окулду; ОБСЕ жана ШКУга кирген мамлекеттердин контр террористтик структураларынын өкүлдөрү ме-

нен тажрыйба алмашуу жана өз ара алакаларды, кызматташууларды бекемдөө боюнча уюштурулган эл аралык жолугушууда (Бишкек, 2013-ж); БУУ тарабынан терроризмди алдыналуу жана эскертүү маселелери боюнча өткөргөн эл аралык конференциясында (Бишкек, 2014-ж); зордук- зомбулук экстремизминин маселелери боюнча АКШда өткөн саммитте (Вашингтон, 2015-ж); Бишкекте өткөн Эл аралык конференцияда «Международное сотрудничество по противодействию деятельности террористических и экстремистских организаций в условиях развития современных коммуникационных технологий» деген аталышта (Бишкек, 2016-ж); КМШ өлкөлөрүнүн терроризм жана экстремизмдин андан башка зордук- зомбулук иш аракеттери менен күрөшүү боюнча улуттук коопсуздук жана атайын кызматтар бөлүктөрүнүн өкүлдөрүнүн алтынчы регионалдык эксперттик кеңешмесинде (Бишкек, 2016-ж); «Объединение усилий государственных органов и научных институтов в противодействии насильственному экстремизму и религиозной радикализации в Центральной Азии» деп аталган Борбор- азиялык форумда (Бишкек, 2016-ж); 2016-ж. Ысык – Көл областында «Международное сотрудничество по противодействию деятельности террористических и экстремистских организаций в условиях развития современных коммуникационных технологий» деген аталыштагы Эл аралык конференцияда билдирүүлөр жасалды.

Диссертациялык изилдөө Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер Академиясынын философия жана саясий- укуктук изилдөөлөр Институтундагы философия жана гуманитардык илимдер кафедрасынын, социалдык философия, онтология жана гносеология бөлүмдөрүнүн кеңейтилген отурумунда талкууланды.

Диссертациянын структурасы жана көлөмү коюлган максатка жана милдеттерге негизделген. Ал киришүүдөн, өзүнө беш параграфты камтыган эки баптан, корутунудан жана колдонулган адабияттардын тизмесинен турат.

ИШТИН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Киришүүдө теманын актуалдуулугу негизделип, анын иштелип чыгуу даражасы такталып, диссертациянын максаты жана милдеттери аныкталып, ошондой эле методологиялык негизи, жаңылыгы жана практикалык мааниси ачылып берилет.

«Азыркы учурдагы терроризм маселесинин теориялык – методологиялык аспектери» деген биринчи бапта- терроризмдин маңызы аныкталып, бүгүнкү күндөгү терроризмдин пайда болуусунун шарттары жана себептери такталып ошондой эле анын жаралышы үчүн объективдүү өбөлгө катары каралган саясаттагы универсалдуу мыйзамдардын жана принциптердин таасир этүүсүнүн мүнөзү анализге алынат.

Биринчи баптын «Терроризмдин маңызы» аттуу бөлүмүндө- терроризмдин маңызы аныкталат.

Чынында эле терроризм менен күрөшүүнүн ыкмаларын, пландарын иштеп чыгуудан, дегеле ал жөнүндө ой- пикир айтуудан мурун терроризмдин маңызын аныктап алуу зарыл.

Бүгүнкү дүйнө жүзүндө өнүгүүдөгү бай жана кедей өлкөлөрдүн ортосундагы ажырым, жалпы жакырчылык, ачарчылык жана сабатсыздык, теомодролук согуш коркунучу, айлана чөйрөнүн болуп көрбөгөндөй булганышы, айрым жаратылыш ресурстарынын азайышы, атмосферанын глобалдык масштабда ысышы, акылга сыйбаган социалдык теңсиздик көйгөйлөрү сыяктуу эле терроризм дагы глобалдык деңгээлдеги коркунучтардын катарына кирет.

Саясат таануу, укук, социология, философия, психология ж.б., гуманитардык илимдердин ичинен кайсынысы конкреттүү түрдө өздөрүнө тиешелүү, мүнөздүү болгон каражаттарды, мүмкүнчүлүктөрдү колдонуу менен бул кубулуштун маңызын ачууга, ага өзүнүн аныктамасын берүүгө далалат кылгандыгына жараша терроризм ар кандай контексте каралууда. Экинчи жагынан кайсыл гана илимдин өкүлү терроризмдин маңызын ачып берүүгө аракет кылып жатканына карабастан, анын маңызына тиешелүү айрым жалпы белгилердин жыйындысын терроризмдин мазмунун түзгөн укуктук жана социалдык- саясий категорияларды киргизүүгө кимдин гана болбосун укугу бар жана бул жаатта эч кандай күмөн саноо болбошу керек.

Терроризмди түшүнүүдөгү айкындыктын тагыраак айтканда ал жөнүндөгү бирдиктүү аныктаманын жоктугу Д. Пайпстын оюу боюнча «...мамлекеттик саясаттын маанилүү көйгөйү болгон терроризм бардык финансылык, укуктук натыйжаларды өзүнө камтуу менен ал субьективдүү түшүнүк боюнча кала албайт, ал рааттуу колдонууга мүмкүн болгон так жана ачык- айкын аныктаманы талап кылууда» [Даниэль Пайпс. Трудности определения терроризма/ Англ. И. Эйдельманттын котормосу [Текст] /Даниэль Пайпс // The Washington Times. – 2014. -24-октябрь].

Албетте, Д. Пайпстын терроризм «рааттуу колдонууга мүмкүн болгон так жана ачык- айкын аныктаманы талап кылууда» деп айтканы мындай илимий аныктаманын АКШда гана эмес, дегеле бардык өлкөлөрдө жок экендигин моюнга алууну түшүндүрөт.

Көпчүлүк адистер айткандай терроризмге берилген аныктамалардын дээрлик басымдуу бөлүгү бул терс маанайдагы феномен боюнча ар кандай илимдердин өкүлдөрүнүн жана терроризмге каршы иш аракет жүргүзүү кимдин максаты, милдети болсо алардын ортосунда бирдиктүү көз карашка келүүсүнө жолтоо гана болбостон, белгилүү бир деңгээлде аны менен күрөшүүнү татаалдаштырууда. Экинчи жагынан кандай гана болбосун бул

түшүнүк боюнча аныктамалардын молдугу албетте жакшы көрүнүш. эгерде, илимий көз- караштар, ой- пикирлер жок болсо мындан да татаал болмок.

Чынында эле терроризм сыяктуу оор социалдык- саясий феномен жөнүндө сөз болгондо, анын маңызын аныктоодо кандай гана маанилүү болбосун ага тиешелүү бир эле өзгөчөлүк менен чектөө туура эмес кадам болуп саналат. башкача айтканда терроризмдин маңызы бир катар негизги элементтер аркылуу аныкталат, анткени алардын жыйындысы терроризмди башка көрүнүштөрдөн дээрлик айырмалап турат.

Саясий терроризмди белгилүү бир саясий максаттарда террордук практиканы колдонуу деп кыскача аныктоого болот.

Тигил же бул адамдарды террорчулар же эркиндик үчүн күрөшүүчүлөр деп айтуу кайсы конкреттүү өлкөдө кандай критерийлерди колдонуу менен алар жөнүндө ошондой жыйынтык чыгарылууда, кайсы региондо же дегеле дүйнөнүн кайсыл жеринде кандай кыска мөөнөттүүбү же узакка созулган кызыкчылыктарды аркалашат, акырында ошол зордук – зомбулук иш аракеттер жүргүзүлүп жаткан жерде геосаясий кырдаал кандай түзүлгөн жана күчтөрдүн жалпы балансы кандай мына ошондон көз каранды. Дал ушул жогоруда айтылгандардын айынан ар бир мамлекет ар кандай гана эмес, айрым учурда бири- бирине карама- каршы келген максаттарды аркалоонун негизинде бирдей эле адамдардын иш- аракеттерин ар башкача түшүнүп, кабыл алып түрдүү жыйынтыктарды чыгаруулары мүмкүн. Чындыгында биз көпчүлүк учурда террористтик топтордун жана уюмдардын ишмердүүлүктөрүнө ар кандай саясий баа берилгендигинин күбөсү болуп келебиз. Айрым мамлекеттер тарабынан террордук топторду жана уюмдарды өздөрүнүн кызыкчылыктарына колдонуу боюнча кеңири практика бар экендиги жөнүндө айтпай эле койсок болот.

Салыштырмалуу өтө аз өлчөмдөгү каражат жумшоо жана болуп көрбөгөндөй өжөрлүк аркылуу пландаштырылган иш аракетти максатка ылайык так багыттоонун негизинде жогорку эффективдүүлүккө жетишүү менен терроризм мамлекеттик бийликти кулатууга анын аркасынан өлкөнүн саясий керек болсо социалдык- экономикалык системасын түп- тамырына чейин талкалоого же кайра өзгөртүүгө жөндөмдүү. Мына ушул себептүү укук таануучулар террордук ишмердүүлүктү жана иш- аракеттерди «мамлекеттин коопсуздугуна жана конституциялык түзүлүшүнүн негизине каршы» багытталган укук бузуулар категориясына киргизишет.

Акырында көңүл бура турган нерсе бул терроризмдин маңызына байланыштуу суроо, ал төмөндөгүдөй түшүндүрүлүшү зарыл. Эгерде коомдун кандайдыр бир бөлүгү террористтердин иш- аракеттерин колдоп аларды түшүнүү менен кабыл алышкан шартта гана ал маселе каралышы мүмкүн, анткени террорчулар ошол азчылыктын кызыкчылыгын коргошот жана ошолордон колдоо табышат. Кылымышкерлердин башка категорияларынан айырмаланып террор-

чулар өздөрүнүн ишмердүүлүгүнүн эффективдүүлүгү үчүн өлкөдөгү жашоочулардын аз бөлүгүнүн болсо дагы колдоосуна муктаж. Эгерде андай колдоо жок болсо алардын ишмердүүлүгү ийгиликке болгон мүмкүнчүлүктөн гана эмес ал иштин маани- маңызынан куружалак калышат, мындай көрүнүш террордук ишмердүүлүктүн начарлашына андан ары токтошуна алып келет.

«Бүгүнкү күндөгү терроризмдин пайда болуусунун шарттары жана себептери» деп аталган бөлүмдө- учурдагы терроризмдин пайда болуусунун шарттары жана себептери аныкталат.

Терроризм бүткүл дүйнө жүзүндө өтө тездик менен таралып жаткандыгына карабастан, ал бардык жерге бирдей мүнөздө таандык кубулуштардын катарына кирбейт. Андан сырткары, ал кеңири орун алган өлкөлөрдө дагы анын келтирген коркунучу, интенсивдүүлүгү, масштабы ж.б., ар түрдүү ошол себептен белгилүү бир даражада ар бмир конкреттүү өлкөдө терроризм менен күрөшүүдө тигил же бул тактиканы, стратегияны колдонуу ошол мамлекеттин, коомдун географиялык, социомаданий, экономикалык жана саясий мүнөздөмөлөрү менен аныкталат.

Террордук акт жана террордук ишмердүүлүк жалпысынан максималдуу эффективдүү болуусу ошондой эле алдыга койгон максатка жигердүү аракет кылуу менен жакындаосу үчүн террорчулар жалпы улуттук эгерде мүмкүнчүлүк болсо глобалдык аудиторияларга муктаж. Ушул кырдаалды эске алып, бүгүнкү күндөгү терроризмдин өнүгүшү жана тарашы үчү э керектүү болгон шарт планетардык масштабдагы өтө тездик менен калыптанып жаткан маалыматтык коом экендигин баса көрсөтүүгө болот.

Кылымдар бою сакталып кележаткан салттуулуктун элементтери али күчүн жогто элек коомго модернизацияланган коом же мамлекет өзүнүн баалуулуктарын, дүйнөгө болгон мамилесин киргизүүгө аракет кылганда же таңуулаганда сөзсүз пайда болуучу карама- каршылыктарды террорчулар активдүү жана өтө чебердүүлүк менен колдонушууда. Баалуулуктардын негизинде пайда болгон чыр- чатактар көбүнчө цивилизациялардын ортосундагы кагылышуу формасына ээ болот, ошол себептүү аларды оң жакка чечүү өтө узакка созулган татаал мүнөзгө ээ.

Терроризм үчүн эң жагымдуу шарттардын бири, тигил же бул коомчулуктун тарыхый өнүгүүсүндөгү пайда болгон реалдуу көйгөйлөр. Бул маселелер ар кандай негиздерде жаралышы мүмкүн- этникалык, социалдык, маданий, саясий ж.б.

Тигил же бул себептүү модернизация процессин ишке ашырып жаткан коомчулуктар үчүн терроризм нүнөздүү, ошол эле учурда модернизацияны аздыр- көптүр ийгиликтүү ишке ашыруу эрежеге ылайык терроризмдин өнүгүү деңгээлин жана коркунучун кадыресе төмөндөтөт.

Терроризм көпчүлүк учурда ар кандай цивилизациялардын, маданият-

тардын жана тарыхый доорлордун өнүгүүсүнүн орьосунда пайда болот, анткени ошол чекаралардачыр- чатактардын жаралуусу үчүн дайыма жагымдуу шарттар орун алган. Тактап айтканда бул бири- бирине коңшулаш жайгашкан ар кандай маданияттарга, цивилизацияларга тиешелүү элдердин дүйнөгө болгон көз караштарындагы, дүйнө туюмундагы, алардын баалуулуктар системасындагы, моралдык- этикалык нормаларындагы, менталитеттериндеги ж.б. айырмачылыктар. Кандайдыр бир деңгээлде терроризм кризистик абалдын жана процесстердин көрсөткүчүнүн индикатору болуп эсептелээрин эске алсак, анда ошол туруктуу жана терең кризистерди пайда кылуучу жагдайларды жойбостон иш жүзүндө терроризмди түп- тамырынан бери жок кылуу мүмкүн эмес. Мына ушул өңүттөн алганда терроризм- терс маанайдагы кубулуш гана эмес коомдун же анын айрым социалдык мейкиндигиндеги өтө курч жагымсыз көрүнүштүн белгиси да болуп саналат, ошондуктан жалаң гана күрөшүүнүн күч колдонуу жана полициялык ыкмаларын, каражаттарын алар кандай гана эффективдүү болгон күндө да аларды колдонуу менен терроризмди толук кандуу жоюга мүмкүн эмес.

Диний экстремизм жана терроризм орун алган ар бир мамлекетте, ошол көрүнүштөөрдүн пайда болуусунун өзүнүн спецификалык себептери бар.

Террордук актларды, дегеле террористик ишмердүүлүктөрдү тигил же бул принциптерди, ынанымдарды, белгилерди карманган жана тигил же бул жашоо ыргагында турган конкреттүү адамдар иш жүзүнө ашыргандыктан, терроризмдин себептерин ошол террордук иш- аракеттерди аткарган субъектилердин өзүнөн издөө зарыл.

Терроризмге тиешелүү жалпы себептерден тышкары кээбир өлкөлөргө, региондорго таандык башка себептерди да көрсөтүүгө болот. Маселен, белгилүү бир өлчөмдөгү материалдык, финансылык ресурстарга аны менен бирге эле реалдуу бийликке ээ болуп бардык мүмкүн болгон каражаттар аркылуу өзүнүн таасирин кеңейтүүгө ошондой эле мамлекеттик бийликти алсыздандырууга аракет кылган көмүскө лидерлердин пайда болуусу менен шартталган бийлик бутактарынын ортосундагы келишпестиктер. Тажырыйба көрсөткөндөй өлкөгө башка мамлекеттерден мигранттардын агылып келүүсү, коомдун криминалдашуусу ж.б. терроризмдин себептеринен болуп саналат. Булардын бардыгын санап отуруу акылгы сыйбагандык, анткени алар өтө эле көп. Ошондуктан, ар бир конкреттүү мамлекетке, регионго өздөрүнө жараша себептери бар, ушуга байланыштуу ар бир мамлекеттеги мындай көрүнүштүн себептерин терроризмдин жалпы мыйзам ченемдүүлүктөрүн, тенденцияларын эске алуу менен аныкто керек. Ошол эле учурда биз дайыма террордук көрүнүштүн себептеринин белгилүү бир комбинациясын көрүп турабыз, алар террордук актларды иш жүзүнө ашырып гана тим болбостон, террордук коркунучтардын пайда болуусуна да ыңгайлуу өбөлгөлөрдү жаратууда. Ошондуктан, террордук коркунучту минни-

малдаштыруу же алдын алуу максатында кандай гана учур болбосун дайыма ал көрүнүштүн себептерин аныктап туруу зарыл.

Биринчи баптын «Саясаттын универсалдуу мыйзамдары жана принциптери» деген үчүнчү бөлүмдө- бүгүнкү күндөгү терроризмдин пайда болуусу жана өнүгүүсү үчүн объективдүү шарттардан болгон саясаттагы универсалдуу мыйзамдардын жана принциптердин таасир этүү мүнөзү анализге алынат.

Терроризм жөнүндө тери, ачык- айкын аныктаманы алуу үчүн аны пайда кылган реалдуулук туурасында так жана туура маалымат чогултуубуз зарыл. Экинчи жагынан ошол реалдуулук белгилүү бир коомдук- экономикалык мыйзамдарга баш ийээрин эске алуу абзел. Натыйжада терроризм менен саясий реалдуулуктун ортосунда бир жагынан терроризмди пайда кылуучу, экинчи жагынан – объективдүү коомдук – экономикалык мыйзамдарга баш ийген ырааттуу жана толук кандуу байланыш түзүлгөн деп айтууга болот.

Саясаттын субъектиси адам болгондуктан ал саясий чөйрөдөгү универсалдуулукту шарттап турат же башкача айтканда саясаттагы универсалдуулук- бул жалпы адамзат жаратылышынын натыйжасы.

Чынында эле, өздөрү жашап жаткан тарыхый доордон, географиялык шарттан, менталдык, маданий, диний, расалык ж.б. өзгөчөлүктөрүнө карабастан адамдар дайыма эле аң- сезимдүү боло беришкен эмес, бирок ошол эле учурда алар өздөрүнүн кандайдыр бир ички туюмунун, бири- бирине жан тартуусунун негизинде бардык мезгилде өз кызыкчылыктарын коргоп келишкен. Тагыраак айтканда адамдар бул жасагандарын башкача кыла алышмак эмес, анткени кандайдыр бир мааниде кызыкчылыктар – бул андан сырткары же анысыз адамдардын жашоосун элестетүүгө мүмкүн болбой турган нерсе. Бул алынган жобо жашоонун өтө ачык- айкын принциби болуп саналат, ошондуктан аны талашуу акылга сыйбагандык. Дал ушул себептен Г. Моргантау кызыкчылыктар категориясын маңызы жагынан аксиомага теңеген, ошол эле себептердин негизинде малекеттин тышкы саясатын туура жүргүзүүнүн критерийин катары Г. Моргантау өтө чеберчилик жана ырааттуулук менен өзүнүн улуттук кызыкчылыктарын коргоону эсептейт. «Саясатчылар бийликтин аныкталган терминдериндеги кызыкчылыктардын негизинде ойлонуп иш алып барат, муну тарыхый мисалдар тастыктап турат деп ойлойбуз. Биздин мындай божомолдообуз саясатчынын иш- аракетин алдын ала көрө билүүгө мүмкүндүк берет- деп Г. Моргантау белгилейт...» [Моргантау, Г. Политические отношения между нациями. Борьба за власть и мир [Текст] / Г. Моргантау //Социально- политический журнал, 1997. - №2.- С. 190].

Коомдук мамилелер системасында адамдар өздөрүнүн кызыкчылыктарын коргоого басым жасашат, ал эми эл аралык мамилелер алкыгында ар бир өлкө мүмкүнчүлүгүнө жараша улуттук кызыкчылыктарын коргошот. Ар

кандай мамлекеттердин жана элдердин атаандашуусу орун алган шартта ар бир этнос аздыр- көптүр өз алдынча бир бүтүндүүлүктү камсыздашат. Территориялык, ресурстар жактан чектелген шартта жашоого болгон атаандашуу бир жагынан ошол эрегишкен элдердин ортосунда дайыма тынымсыз болуп туруучу чыр- чатактарды пайда кылат, ал тирешүүлөр кырдаалга жараша айрым учурда катаал же тескерисинче жумшак формада болушу мүмкүн. ушул өңүттөн караганда адамзат тарыхы чыр- чатактардан турган тарыхка айланат- майда уруктардын, уруулардын, этностордун ортосундагы кагалышуулар. Көпчүлүк учурда бул чыр- чатактар ачык- айкын каршылашкан согуштук формага өтүп кетет.

Саясий күч бардык кырдаалдарда тигил же бул субьектиге түздөн- түз таасир этүү же болбосо алдыга койгон максатка ылайык калаган жыйынтыкка алып келүүчү коркунуч формасында ишке ашырылып, колдонулуусу мүмкүн мына ушундай мааниде саясий күч универсалдуулуктун кээ бир белгилерине ээ боло алат. Башкача айтканда саясий күч субьектиге түздөн- түз таасир этүү же коркунуч формасында колдонулганына карабастан аны эл аралык мамилелер жаатындагы абройлуу теоретик андан сырткары АКШнын мурунку улуттук коопсуздугу боюнча кеңешчиси жана Американын Мамлекеттик катчысы Г. Киссинджер төмөндөгүчө аныктаган: сырткы чөйрөдө « күч- бул таасир этүү» [Kissinger, H. American Foreign Policy [Text] / H. Kissinger. – 3d ed. N.Y., 1977. – P. 57].

Стратегиялык маселелер боюнча америкалык эксперт И. Кауфман аскердик кубаттуулук жөнүндө төмөндөгүдөй оюун билдирген: «.....аскердик күч дайыма мамлекеттин абройунун, кубаттуулугунун негизги көрсөткүчү болуп келген. Ал гана эмес эл аралык аренада ар кандай саясий багыттарды ишке ашырууда аскердик кубаттуулук эң башкы зарылчылык болгон деп баса белгилөөгө болот. Эгерде аскердик күч эл аралык саясатка өз таасирин тийгизбегенде ал кандай иш жүзүнө ашат эле аны элестетүү өтө кыйын» [Kaufman Y. Power and International Relations // Militeri Policy and National Security / Y. Kaufman (ed.). – New York: Princeton, 1956. – P. 242].

Америкалык геосаясий илимдин көрүнүктүү өкүлү Н. Спикмен күчтөрдү теңдемелөө принцибине негизделген эл аралык мамилелердин системасынын механизмдин сүрөттөө менен төмөндөгүлөрдү жазган: «Мамлекеттер башка бир өлкөнүн күч- кубатын чектөө менен алектенишет. Күчтөрдү теңдемелөөдө мамлекеттер өздөрүнө көбүрөөк пайда алууга кызыктар, маселенин маңызы мына ушунда. Тең салмаксыздык, башкача айтканда көбүрөөк артыкчылыктарга ээ болуу- алардын негизги максаты. Аскердик күчтөрдү теңдемелөөдө каршылаштар тарабынан толук коопсуздукту күтүүгө болбойт. Коопсуздук качан силер башкалардан бир аз күчтүрөөк болгондо пайда болот. Силердин күч- кубаттуулугунар башкалар менен бирдей тең салмакта болгондо кандайдыр

бир иш- аракеттерди жасоо мүмкүн эмес. Жагымдуу маанайдагы тышкы саясатты жүргүзүү үчүн мүмкүнчүлүк аскердик күч жаатында бир аз болсо да артыкчылык болгондо жаралат. Сунушталган теорияларга, жоболорго карабастан негизги максат өз мамлекетинин кубаттуулугун жакшыртууга багытталган. Ошол эле учурда, бардыгы өзүнөн башкаларды алсыздандыруучу абалга жетүүгө жана бардык мезгилде өзүнүн гана мамлекети чечүүчү рольго, добушка ээ болуусун камсыз кылууга аракет кылышат» [Поздняков, Э.А Геополитика [Текст] / Э.А. Поздняков- М.: АО Издательская группа «Прогресс» - «Культура», 1995.- С.71].

Жогоруда көрсөтүлгөн механизм тагыраак айтканда ага шайкеш келген саясий реалдуудук албетте, биз каалаган идеалдуу жыйынтыктан абдан эле алыс, бирок тилекке каршы саясий практика башка механизмди иштеп чыга элек, ал эми биз сөз кылган механизм башка салыштырмалуу бир артыкчылыкка ээ: ал дайыма ачык- айкын өз милдетин аткарып келет, эң башкысы адамзаттын табиятына шайкеш келет. Бул туурасында биз жогоруда сөз кылдык.

Жогоруда айтылган саясаттагы бардык принциптер жана мыйзам ченемдүүлүктөр жашоочулардын белгилүү бир тобунун же мамлекеттин башка мамлекеттерге таасир этүү куралы катары террористтик уюмдарды колдонуу менен күрөшүүнүн негизги формасына айланган эл аралык терроризм деген кубулуштун пайда болушуна зарыл шарт түзөт.

«Бүгүнкү Кыргызстандагы террордук коркунучтун өсүшүнө түрткү берген негизги себептер жана шарттар»- деп аталган экинчи бапта- Кыргызстандагы терроризм коркунучунун пайда болуусунун жана өнүгүүсүнүн негизги шарттарынын бири болгон сырткы факторлордун таасири анализге алынып, Кыргызстандагы этностор ортосундагы чыр- чатактар республикадагы терроризм коркунучунун өсүшү үчүн жагымдуу өбөлгө болуп саналат деген көз караш тастыкталат.

Изилдөөнүн объектин болуп бүгүнкү күндөгү өзгөчө социалдык- саясий феномен болгон терроризм саналат, ал эми изилдөөнүн предмети катары - азыркы мезгилдеги терроризмдин кээ бир спецификалык белгилери, ошондой эле анын Кыргызстанда пайда болуусунун өзгөчөлүктөрү, шарттары жана себептери каралат.

Экинчи баптын – «Сырткы факторлор Кыргызстандагы ислам экстремизминин жана терроризминин пайда болуусунун, өнүгүүсүнүн негизги шарттарынын бири катары» деп аталган биринчи бөлүмдө- Кыргызстандагы терроризмдин пайда болуусунун жана өнүгүшүнүн негизги шарттарынын бири болгон тышкы факторлордун таасири анализденет.

Терроризм үчүн салыштырмалуу жагымдуу шарт болгон Кыргызстандагы терроризмдин ички себептеринин маанилүүлүгүнө карабастан, биз Кыргызстандагы саясий кырдаалга тигил же бул террордук коркунуч менен

байланыштуу сырткы ушунчалык чоң мааниге ээ, анткени жогоруда айтылган коркунучтун негизги факторунун суммасын түзөт деген ой- пикирди карманабыз.

Бүгүнкү күндө Кыргызстандын жашоочуларынын 70% түзгөн кыргыздар салыштырмалуу кечээ жакында гана мусулман дүйнөсүнүн бир бөлүгү болуп таанылды.

Көптөгөн кылымдар боюу кыргыздар карманып келген салттуу диний ишенимдерине бир нече кылымдарга созулган жана жыйынтыгында үстөмдүк кылган сырттан келген исламдын таасири, кыргыз элинин диний ишеними, сезимдери синкреттик башкача айтканда өзүнө ар кандай ырым- жырымдарды жана диний жоболорду камтыган мүнөзгө ээ болушуна алып келген. Натыйжада бүгүнкү күндө да айрым салттуу ишенимдер басымдуу кылган кыргыз чөйрөсүндө исламга байыркы кыргыздардын диний ишенимдеринин айрым элементтери аралашып кеткендигин көрүүгө болот.

С.М. Абрамзон көчмөн- кыргыздарындагы төмөнкү деңгээлдеги өндүргүч күчтөр, уруулар ортосундагы кагылышуулардын байма- бай болушу ошондой эле начар өнүккөн жер иштетүү шартында конушу элдер менен болгон карама- каршылыктар «өтө бекем тутумдашкан салтты...мусулман динине чейинки ишенимдердин комплексин сактап калуу үчүн негиз түзгөн» деп баса белгилейт [Абрамзон, С.М. Киргизия и их этногенетические и историко- культурные связи [Текст] / С.М. Абрамзон. – Фрунзе, 1990.- С.284].

Бүгүнкү мезгилдеги мусулман дүйнөсүндөгү болуп жаткан процесстер тигил же бул мааниде биздин өлкөнүн жашоосунун диний гана эмес социалдык жана саясий чөйрөлөрүнө да таасир этүүдө. Ошондуктан, Кыргыз Республикасындагы диний экстремизм менен тыгыз байланыштагы терроризм көйгөйүн жалпы ислам контекстинен, тенденцияларынан бөлүп алып обочолонтуп кароо мүмкүн эмес. Экинчи жагынан мусулман дүйнөсүндөгү болуп жаткан кубулуштар белгилүү бир деңгээлде регионалдык жана глобалдык процесстер менен шартталган. Он жылдык мөөнөт жөнүндө сөз кылбай эле коелу, ар жылы мамлекеттер бири- бири менен тыгыз байланышта жана бири- биринен көз каранды абалда болушууда. Бирок, мындай карым- катнаш, бири- бирине күн кордук абалдын тынчтыкта жашап жатышат же бардык тараптар үчүн пайдалуу кызматташууда дегенди билдирбейт. Жаратылыш, адам ресурстары бардыгына тең бөлүштүрүлбөгөн жана пайдалуу чийки заттарга, чыгарган продукцияны өткөрүү үчүн рынокто эзлик кылуу үчүн мамлекеттер ортосундагы тынымсыз болуп жаткан атаандаштык шартында качан айрым өлкөлөр же мамлекеттердин тобу тигил же бул формада бардык жеткиликтүү каражаттар менен башка мамлекеттерге же алардын тобуна таасир этүүгө аракет кылган учурда мындай алакалар, мамилелер көпчүлүк мезгилде чыр- чатактуу мүнөзгө ээ болот. Качан, күчтүүрөөк тарап алсыздарга өз ой- пикирин таңуулаганга, өз-

дөрүн кадыресе жогорку, пайдалуу абалга коюуга аракет жасаган карым- катнаштан мындай формасы эң алгачкы мамлекеттер жана цивилизациялар пайда болгон мезгилден бери эле келе жатат. Андан бери эч нерсе деле өзгөргөн жок. Мани- маңызы жагынан алып караганда деле жаңылык байкалбайт.

Жаңы пайда болгон республикалардын дээрлик бардыгында узакка созулган кризис Советтер союзунун кулашынын түздөн- түз натыйжасы болду, мындай ыңгайлуу мүмкүнчүлүктү кээбир мамлекеттердин тобу өз убагында колдонуп калууга жетишти. Изилдөөбүздүн мурунку бөлүмүндө тастыкталгандай геосаясаттын мыйзамдары адамзат табиятына негизделет, өтө маанилүү жаратылыш ресурстарды жана оручундуу геостратегиялык абалды өз кучагына алган эбегейсиз территория көптөгөн мамлекеттердин кызыгуусун туудурган объектиге айланды, алар колдорундагы болгон мүмкүнчүлүктөрүн, каражаттарын колдонуп жаңы пайда болгон мамлекеттердин үстүнөн максималдуу көзөмөл кылууга аракеттеништи, ал эми жаңыдан көз карандысыздыкка ээ болгон өлкөлөрдүн каршылык көрсөтүүгө реалдуу мүмкүнчүлүктөрү болгондуктан сырткы күчтөрдүн активдүү таасир этүүсү үчүн «ачылып беришти». Ушул эле учурда советтик мезгилде толугу менен Москвага көз каранды болгон Борбордук Азия регионуна АКШ, Евробиримдигинин айрым мамлекеттери, Кытай, Турция жана бир катар араб өлкөлөрү көз сала башташты. Араб өлкөлөрү өздөрүнүн финансылык мүмкүнчүлүктөрүн пайдалануу менен Борбордук Азия өлкөлөрүнө анын ичинде Кыргызстанга терең жана масштабдуу исламдаштыруу саясатын активдүү жүргүзө башташты. Эгерде 1991-ж. республикада болгону 39 мечит болсо, 2009-жылга карата алардын саны 1649 чейин өстү, башкача айтканда 40 эсеге көбөйдү [Абдыкулов, А.А. Государственная политика Кыргызской Республики по противодействию религиозному экстремизму [Текст] / А.А. Абдыкулов. - Бишкек, 2013.- С.80]. Мындан сырткары, эгерде Кыргызстандын суверендүүлүгүнүн алгачкы жылдары ислам жаатындагы бирдагы окуу жай болгон эмес, ал эми бүгүнкү күнү ислам университети, 7 институт жана 49 медресе расмий түрдө атуулдарды окутуп жатышат. Ошондой эле 47 исламдык фонддор, борборлор жана бирикмелер бар, алардын 8 аялдар үчүн. 2014- жылгы карата ислам окуу жайларын окуп бүтүргөн Кыргызстандык жарандардын саны 2,8 ашкан [Абдыкулов, А.А. Указ. Соч.- С.81]. Ошол өлкөлөрдөн диний билим алган жаштар сөзсүз түрдө көпчүлүккө радикалдуу диний идеяларды тараткандардын таасирине дуушар болушууда. Жыйынтыгында чет өлкөдөн диний билим алгандардын бир бөлүгү кайрадан өз ата- мекенине кайтып келгенде өздөрүнүн мекендештеринин арасында радикалдуу исламдын идеяларын жайылтышууда, алар өз иш аракеттерин экстремистик ыкмаларга ылайык алып барышууда. Кыргызстанда мусулман билим берүү мекемелеринин жана сыйынуу жайларынын санынын өсүшү менен катар мыйзамсыз миссионердик ишмердүүлүктөр да жүргүзүлүп жатат.

Советтер союзу ыдырыгандан кийин Борбордук Азияда пайда болгон жаш мамлекеттер алардын ичинде албетте, Кыргызстан туш болгон жаңы геосаясий кырдаал тигил же бул себептер аркылуу бул региондо өздөрүнүн катышуусун, көзөмөлдөөсүн, үстөмдүгүн орнотууга кызыктар болгон бир катар мамлекеттердин саясий, экономикалык жактан активдешүүсүнө түрткү берди.

Жалпысынан алганда Борбордук Азиядагыдай эле Кыргызстанда да терроризм коркунучу диний экстремизмге байланыштуу пайда болгон. Диний экстремизмде коомдук коопсуздукка, ал эле эмес мамлекеттик түзүлүшкө коркунуч алып келүүчү идеологияда, социалдык- саясий чөйрөдө бекем орун алган ислам уюмдарынын ашынган опурталдуу каражаттары колдонулат. Кыргызстандагы диний экстремизм белгилүү бир даражада «экспорттук продукт» болуп саналат.

«Кыргызстандагы этностор аралык чыр- чатактар республикадагы террордук коркунучтун өсүүсүнүн жагымдуу шарты катары»- деп аталган экинчи бөлүмдө- Кыргызстандагы этностор ортосундагы келишпестиктер республикадагы терроризм коркунучунун өсүшү үчүн жагымдуу өзөк болуп саналат деген көз караш анализге алынат жана негизделет.

Борбордук Азиядагы бардык мамлекеттер сыяктуу эле Кыргызстан үчүн бүгүнкү күнү эң коркунучтуу бул ислам террордук группалар жана уюмдар ошондой эле аларга финасылык, материалдык, уюштуруучулук жана башка формаларда көмөк көрсөткөн республикадан жана региондон сырткары жайгашкан уюмдар. Бирок, терроризмдин сырткы коркунучтары маанилүү экендигине, эң башкы ролду ойногондугуна карабастан ички коркунучтарга көңүл бурбай койууга болбойт, биздин пикирибизде алардын ичинен бүгүнкү күндө терроризм коркунучун көбүрөөк шарттаганы бул кыргыз-өзбек этносторунун ортосундагы оор мамилелер.

СССРдин кулашына аз калган учурда Москвадагы борбордук бийлик республикалардагы кырдаалды көзөмөлдөй албай калган мезгилде, 1990- ж. жайында Ош шаарында кыргыздар менен өзбектердин ортосунда жаңжал чыккан. Жыйырма жыл өткөндөн кийин кайрадан чоң масштабдагы кагылышуу болду.

Албетте, бул эки учурда тең чыр – чатактын катышуучулары жашоо шарттын төмөндүгүнө, жумушсуздукка, начар социалдык абалга нааразычылыктарын билдиришкен айрыкча жаштардын арасында бул маселе өтө курч мүнөзгө ээ болгон. Мына ушулардын бардыгы биригип келип этностор аралык жаңжалдын дүрмөтүнүн ролун аткарган. Коом социалдык-мүктүк критерий боюнча жиктелиши, бөлүнүшү мүмкүн экендигин айта кетүү зарыл, мындай көрүнүш бүгүнкү Кыргызстанда ачык- айкын байкалууда, бул өз кезегинде коомдо жана мамлекетте кошумча чыңалууну жаратат ошондой эле өлкөнү алсыратууга жөндөмдүү. Ушуга байланыштуу баса бел-

гилей кетчүү нерсе алсыз мамлекет деген- бул эң оболу административдик-уюштуруучулук жана идеологиялык жактан өтө чабал өлкө- мындай абал ар дайым ар кандай чыр- чатактарга криптир кылат, а эгерде ал коомчулук политникалык түзүлүшкө ээ болсо, анда мындай социумда этникалык жаңжалдардын тутанып кетүү мүмкүнчүлүгү өтө жогору.

Кыргыздар менен өзбектердин салттуу коомдук түзүлүшкө байланыштыгы туруктуу чыр- чатактуу абалда өмүр сүрүүгө алып келүүдө. Албетте, кыргыздар өзбектер мындан жүз жыл мурдагыдай нукра салттуу коомдо жашашпайт. Ошондой болсо дагы кыргыздарда, өзбектерде өзгөчө айыл жергесинде салттуулуктун элементтери абдан бекем оорун алган.

Чындыгында салттуу коом бир нече улттардын тең-түзүмүнөн турат башкача айтканда коомчулуктун мүчөлөрү кандайдыр бир даражада бири- бири менен туугандык байланышта турушат. Жөнөкөй тил менен айтканда өзү менен өзү чектелген бул тууганчылык байланыштагы адамдардын тең түзүм коомчулугу өздөрүнө «бөтөн» бүрөөлүрдү кабыл албайт, ал эми башка этностордун өкүлдөрүн киргизүүгө таптакыр каршы турушат. Салттуулук этабында турган же аны басып өткөн бардык элдердин тажырыйбасы көрсөткөндөй кандык бир туугандык байланыш системасы негизин түзгөн коомчулуктардын алкагында калыптанган менталитет өзүнүн өзгөчө туруктуулугу менен мүнөздөлөт, анткени салттуулук өкүм сүргөн социумда индивид өзүнүн күнүмдүк жашоосунда ага жакын, тууганчылык байланыштагы адамдар менен карым – катнашта болуп ар дайым алардын жардамына ишеним артып турат.

Бардык жогоруда айтылгандар Кыргызстандай жаш өлкөдө орун алган граждандык коомчулуктагы саясий туруктуулукка залакасын тийгизе турган негизги коркунучтардын бирөөсүнүн мүнөзүн, ошондой эле мындай коркунуч туруктуу жана узак убакытка созулууга жөндөмдүү экендигин түшүндүрүү үчүн зарыл болду. Андан сырткары ал биздин республикадагы террордук коркунучка түз жана кыйыр байланышта. Бугачейинки бул бөлүмдө айтылгандардын бардыгы каймана маанидеги байланышка таандык, алардын маңызы Кыргызстанда этностор аралык жаңжалдын чыгышына жагымдуу шарт түзгөндүгүндө, эгерде эч нерсеге карабай чыр-чатактар болуп кетсе алар өз кезегинде террордук акттарды жүзөгө ашырууга түрткү болушу мүмкүн.

КОРУТУНДУЛАРЫ

Корутундуда жүргүзүлгөн изилдөөнүн төмөндөгүдөй жыйынтыктары келтирилди.

1. Бүгүнкү терроризмдин маанилүү өзгөчөлүктөрүнүн бири, ал ааламдашуу процессине активдүү ыңгайлашып, ошол шарттарда өсүп- өнүгүүдө. Бир жагынан, терроризм көбүнчө ааламдашуу менен болгон күрөштө колдонулууда, тагыраак айтканда анын көрүнүштөрүнө каршы турууда. Бул

өзгөчө баалуулуктардын салттуу системасын алмаштырууда же бузууга багытталган иш аракетке тиешелүү. Бүгүнкү дүйнөдөгү ааламдашуунун негизги кыймылдаткыч күчү жана кызыктары трансулттук компаниялар жана экономикалык жактан кадыресе өнүккөн өлкөлөрдүн жетекчиликтери болуп саналган кырдаал ар кандай мамлекеттердин топторунун, өлкөлөрдүн ошондой эле бүтүндөй региондордун ортосунда жогорку деңгээлдеги чыңалуу зонасын жаратууда.

2. Азыркы учурдагы терроризм белгилүү бир даражада глобалдык жана регионалдык деңгээлдеги державалардын аларга ылайыктуу аймактагы үстөмдүгүн тигил же бул маанидеги стратегиялык кызыкчылыктарын сактап калуусун жана таасир этүүсүн күчөтүүгө болгон күрөштүрү менен шартталган. Мамлекеттер жана элдер өздөрүнүн кызыкчылыктарын ишенимдүү коргоп калууга аракет кылышууда. Мына ушундай шарттарда бири- бири менен болгон күрөштө кубаттуу жана таасирлүү мамлекеттер үчүнчү күчтөрдү колдонушат, дал ушундай жол аркылуу башка тараптардын кызыкчылыктарын өздөрүнүн каршылаштарын көздөй багытташат. Бирок, бул айтылган нерсе жалпы мозаиканын бир эле бөлүгү.

3. Жаңы пайда болгон республикалардын дээрлик бардыгында узакка созулган кризис Советтер союзунун кулашынын түздөн- түз натыйжасы болду, мындай ыңгайлуу мүмкүнчүлүктү кээбир мамлекеттердин тобу өз убагында колдонуп калууга жетишти. Изилдөөбүздүн мурунку бөлүмүндө тастыкталгандай геосаясаттын мыйзамдары адамзат табиятына негизделет, өтө маанилүү жаратылыш ресурстарды жана оручундуу геостратегиялык абалды өз кучагына алган эбегейсиз территория көптөгөн мамлекеттердин кызыгуусун туудурган объектиге айланды, алар колдорундагы болгон мүмкүнчүлүктөрүн, каражаттарын колдонуп жаңы пайда болгон мамлекеттердин үстүнөн максималдуу көзөмөл кылууга аракеттеништи, ал эми жаңыдан көз карандысыздыкка ээ болгон өлкөлөрдүн каршылык көрсөтүүгө реалдуу мүмкүнчүлүктөрү болбогондуктан сырткы күчтөрдүн активдүү таасир этүүсү үчүн «ачылып беришти».

4. Бүгүнкү дүйнөдө исламдын радикалдаштырылып баражатышынын эң башкы себеби – бул айрым исламдык жамааттарга, кыймылдарга анын ичинде экстремисттик мүнөздөгүлөрүнө бир катар ислам мамлекеттеринин аларды каржылап жана ар тараптуу колдоо көрсөтүп жаткандыгы. Жалпысынан Борбордук Азия чөлкөмүндөгүдөй эле Кыргызстанда терроризм коркунучу идеологияда чектен чыккан ыкмаларды жана каражаттарды колдонуу менен белгилүү болгон диний экстремизмдин ошондой эле коомдун коопсуздугу ал гана эмес мамлекеттик түзүлүш үчүн коркунучту өзүнө камтыган бир нече исламдык уюмдардын тажырыйбасын социалдык- саясий чөйрөдө колдонуунун натыйжасында пайда болду. Кыргызстандагы диний

экстремизм белгилүү бир даражада «экспортук продукт» болуп саналат.

5. Борбордук Азиядагы бардык мамлекеттер сыяктуу эле Кыргызстан үчүн бүгүнкү күнү эң коркунучтуу бул ислам террордук группалар жана уюмдар ошондой эле аларга финаслык, материалдык, уюштуруучулук жана башка формаларда көмөк көрсөткөн республикадан жана региондон сырткары жайгашкан уюмдар. Бирок, терроризмдин сырткы корокунучтары маанилүү экендигине, эң башкы ролду ойногондугуна карабастан ички коркунучтарга көңүл бурбай койууга болбойт, биздин пикирибизде алардын ичинен бүгүнкү күндө терроризм коркунучун көбүрөөк шарттаганы бул кыргыз-өзбек этносторунун ортосундагы оор мамилелер.

6. Советтер Союзунун ыдыраган мезгилинде жана 2010-ж. Кыргызстанда болуп өткөн этностор аралык чыр-чатактар биринчи жагынан белгилүү бир ченемде кыргыз, өзбек элдеринин терс маанайдагы тарыхый тажырыйбасынын натыйжасы деп айтууга болот, экинчи жагынан келечектеги ар кандай терс кубулуштар, анын ичинде терроризм үчүн жагымдуу негиз катары саналат. Этностор аралык мамилелер өзгөчө, эгерде алар негативдүү тарыхый тажырыйбага ээ болушкан болсо, ошол эле учурда аларды чечүүгө мүмкүн болсо анда бул көрүнүш узак убакытты, мамлекеттин эбегейсиз күч жумшоосун, даанышмандыкты, тең салмактуу саясатты жана көптөгөн башка шарттарды талап кылат.

7. Кыргыздар менен өзбектердин салттуу коомдук түзүлүшкө байлангандыгы туруктуу чыр-чатактуу абалда өмүр сүрүүгө алып келүүдө. Албетте, кыргыздар өзбектер мындан жүз жыл мурдагыдай нукра салттуу коомдо жашашпайт. Ошондой болсо дагы кыргыздарда, өзбектерде өзгөчө айыл жергесинде салттуулуктун элементтери абдан бекем оорун алган. Салттуу коомдун бардык касиеттеринин жыйындысы ошол коомчулуктун ички турктуулугун сактап, сырткы процесстерден обочолондуруп өнүгүүнүн басандашына алып келүүсү мүмкүн, мындай шартта адамдардын саны кескин жогорулап, өндүрүмдүүлүк төмөндөйт бул өз кезегинде жашоочулардын санынын чектен ашып кетүүсүнө алып келет.

8. Диссертациянын негизги жоболору төмөнкү жарык көргөн эмгектерде чагылдырылган:

1. Мамасадыков, Р.А. Актуальные проблемы критического анализа современного терроризма [Текст] / Р.А. Мамасадыков // Вестник Института философии и политико-правовых исследований НАН КР. – Бишкек, 2015. – №4. – С. 104–106.

2. Мамасадыков, Р.А. Методологические аспекты изучения идеологии и практики современного терроризма и экстремизма [Текст] / Р.А. Мамасадыков // Вестник Института философии и политико-правовых исследований НАН КР. – Бишкек, 2015. – №4. – С. 106–110.

3. Мамасадыков, Р.А. Методологические аспекты взаимосвязи понятий «терроризм» и «экстремизм» [Текст] / Р.А. Мамасадыков // Вестник Кыргызской государственной юридической академии. – Бишкек, 2015. – №4. – С. 102–104.

4. Мамасадыков, Р.А. Теоретические подходы к анализу экстремизма в контексте исследования природы терроризма [Текст] / Р.А. Мамасадыков // Вестник Института философии и политико-правовых исследований НАН КР. – Бишкек, 2016. – №2. – С. 120–123.

5. Мамасадыков, Р.А. Экстремизм как идеологическая основа терроризма [Текст] / Р.А. Мамасадыков // Вестник Института философии и политико-правовых исследований НАН КР. – Бишкек, 2016. – №2. – С. 123–126.

6. Мамасадыков, Р.А. Радикальная религиозная идеология в исламе и ее влияние на деятельность запрещенных террористических и экстремистских организаций [Текст] / Р.А. Мамасадыков // Научный вестник Омской академии МВД России. Научно-практический журнал. – Омск, 2017. – №2(65). – С. 58–62. <http://www.yandex.ru/clck/jsredir?bu=i29j31&from>

7. Мамасадыков, Р.А. Политологический анализ радикальной религиозной идеологии, влияющей на деятельность запрещенных террористических организаций [Текст] / Р.А. Мамасадыков // Вопросы политологии. – М., 2017. – Выпуск 3(27). – С. 114–121. <http://www.yandex.ru/clck/jsredir?bu=lkw331&from>

8. Мамасадыков, Р.А. Экстремизм как неотъемлемый элемент терроризма [Текст] / Р.А. Мамасадыков // Вопросы национальных и федеративных отношений. – М., 2017. – Выпуск 3(38). – С. 117–125. <http://www.yandex.ru/clck/jsredir?bu=abgg31&from>

9. Мамасадыков, Р.А. Проблемы обеспечения национальной безопасности Кыргызской Республики [Текст] / Р.А. Мамасадыков // Международный журнал “Гуманитарных и естественных наук” № 10-1., 2020 г. – С. 176–178. <http://www.yandex.ru/clck/jsredir?bu=1lzp3j&from>

10. Мамасадыков, Р.А. Условия возникновения террористической угрозы и меры противодействия [Текст] / Р.А. Мамасадыков // Международный журнал “Гуманитарных и естественных наук” № 10-1., 2020 г. – С. 179–183. <http://www.yandex.ru/clck/jsredir?bu=1lzp3j&from>

Мамасадыков Рустам Алайбековичтин 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясат таануу илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алууга “Бүгүнкү күндөгү терроризм социалдык-саясий феномен катары” аттуу темада жазылган диссертациясынын

РЕЗИЮМЕСИ

Негизги сөздөр: терроризм, заманбап терроризмдин пайда болуу себептери жана шарттары, күчтөрдүн тен салмактуулугу, диний экстремизм, улуттар аралык чыр-чатактар.

Изилдөөнүн объектиси болуп белгилүү коомдук-саясий көрүнүш катары азыркы терроризм саналат. Заманбап терроризмди изилдөө темасы өзгөчөлүктөрүн түзөт жана себептерин, Кыргызстанда, анын пайда болушунун шарттары жана өзгөчөлүктөрү.

Изилдөөнүн максаты - Кыргызстандагы террордук коркунучтардын өзгөчөлүгүнө илимий-саясий анализ жүргүзүү ошондой эле биздин республикада террористтик коркунучтардын өсүшүнө көбүрөөк түрткү берген негизги шарттарды аныктоо.

Изилдөөнүн методологиялык негизин илимий таанымдын системалык, формалдык-логикалык, тарыхый методдор түздү. Изилдөөдө террорчулукту талдоого алууда цивилизациялык, социомаданий жана маданият таануучулук ыкмалар, андан тышкары дүйнө жүзүндө эле эмес, Кыргызстандагы да коркунучтардын тенденциялары да колдонулду.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы. Изилдөөдө бүгүнкү Кыргызстанда диний терроризм жана экстремизм коркунучунун пайда болуусунун, ошондой эле учурда андан ары өрчүп кетүүсүнүн негизги шарттарынын бири болгон сырткы факторлордун таасири өтө тыкыр иликтенди, ошо менен бирге эле Кыргызстандагы этностор ортосундагы оор, татаал мамилелер өлкөдө терроризм коркунучунун өнүгүүсү үчүн эң жагымдуу кырдаал экендиги негизделди.

Белгилүү бир даражада диссертациянын корутундусуна киргизилген жыйынтыктар, коргоого сунушталган жоболор илимий жаңылык болуп саналат.

Диссертациялык изилдөөнүн материалдарын пайдалануу денгээли. Изилдөөдө социалдык-саясий концепцияга жалпыланып, алынган натыйжалар Кыргызстандагы азыркы кырдаалды талдоого алууда каралышы ыктымал, анткени ал Кыргызстандагы террорчулук коркунучунун ыктымалдуу өнүгүүсү менен байланыштуу.

Колдонуу чөйрөсү. Теориялык- методологиялык принциптер, коргоого сунушталган жоболор, жыйынтыктар, ошондой эле изилдөөнүн материалдары саясат таануу, социалдык философия, юриспруденция, маданият таануу жана башка гуманитардык илимдер боюнча атайын курстарды иштеп чыгууда колдонууга болот. Ошондой эле аларды террористтик коркунучтар, терроризм жана аларга каршы күрөш жүргүзүү маселелеринде пайдалануга болот.

РЕЗИЮМЕ

диссертации Мамасадыкова Рустама Алайбековича на тему: «Современный терроризм как социально-политический феномен» на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 – политические институты, процессы и технологии

Ключевые слова: терроризм, причины и условия возникновения современного терроризма, баланс сил, религиозный экстремизм, межэтнические конфликты.

Объектом исследования является современный терроризм как особый социально-политический феномен.

Предмет исследования составляют специфические черты современного терроризма, а также причины, условия и особенности его возникновения в Кыргызстане.

Цель диссертационной работы – политологический анализ особенностей террористической угрозы в Кыргызстане, а также выявление основных условий, в наибольшей мере способствующих росту террористической угрозы в нашей республике.

Методологической основой исследования составили системный, формально-логический, исторический методы научного познания.

В исследовании использовались также цивилизационный, социокультурный и культурологический подходы к анализу терроризма, а также тенденций угрозы его возрастания угрозы как в мире, так и в Кыргызстане.

Научная новизна исследования. В проведенном исследовании было подробно образом исследованы влияние внешних факторов, которые в настоящее время относятся к одному из основных условий возникновения и роста угрозы религиозного экстремизма и терроризма в Кыргызстане, а также было обосновано, что сложные межэтнические отношения в Кыргызстане являются благоприятной почвой для роста угрозы терроризма в стране.

Определенной степенью новизны обладают как выводы, помещенные в заключении диссертации, так положения, вынесенные на защиту.

Степень применения материалов диссертационного исследования. Полученные в исследовании результаты, обобщенные в социально-политическую концепцию, могут рассматриваться при анализе как современной ситуации в Кыргызстане, так в связи с возможным развитием угрозы терроризма в Кыргызстане.

Область применения. Теоретико-методологические принципы, положения, выносимые на защиту, выводы, а также материалы исследования могут быть использованы при создании специальных курсов по политологии, социальной философии, юриспруденции, культурологии и других гуманитарных дисциплин. Они также могут быть использованы в научно-исследовательской работе по вопросам террористической угрозы, терроризма и борьбы с ним.

SUMMARY

Rustam Alaibekovich Mamasadykov's dissertations on the topic "Modern Terrorism as a Socio-Political Phenomenon" for a candidate's degree in political science in specialty 23.00.02 - political institutions, processes and technologies

Keywords: terrorism, causes and conditions for the emergence of modern terrorism, the balance of power, religious extremism, inter-ethnic conflicts.

The object of the study is modern terrorism as a special socio-political phenomenon.

The subject of the research is the specific features of modern terrorism, as well as the causes, conditions and features of its occurrence in Kyrgyzstan.

The purpose of the dissertation is a political analysis of the characteristics of the terrorist threat in Kyrgyzstan, as well as the identification of the main conditions that most contribute to the growth of the terrorist threat in our republic.

The methodological basis of the study was the systematic, formal-logical, historical methods of scientific knowledge.

The study also used civilizational, sociocultural and cultural studies approaches to the analysis of terrorism, as well as the tendencies of the threat of its growing threat both in the world and in Kyrgyzstan.

Scientific novelty of the study. The study examined in detail the influence of external factors that are currently one of the main conditions for the emergence and growth of the threat of religious extremism and terrorism in Kyrgyzstan, and it was also justified that complex inter-ethnic relations in Kyrgyzstan are fertile ground for the growth of the threat of terrorism in the country.

A certain degree of novelty has both the conclusions placed in the conclusion of the dissertation, as well as the provisions submitted for defense.

The degree of use of materials dissertation research. The results obtained in the study, summarized in a socio-political concept, can be considered when analyzing both the current situation in Kyrgyzstan and the possible development of the threat of terrorism in Kyrgyzstan.

Application area. Theoretical and methodological principles, provisions for the defense, conclusions, as well as research materials can be used to create special courses in political science, social philosophy, law, cultural studies and other humanitarian disciplines. They can also be used in research work on the terrorist threat, terrorism and the fight against it.

